

500

ANIVERSARI
NAIXEMENT

ANDREU
SEMPERE

andreu

sempere

IES. Andreu Sempere
Curs 1999-2000

Crec, creiem, el Claustre de Professors de l'Institut d'Ensenyament Secundari Andreu Sempere, que aquest curs acadèmic és una bona data per a recordar la figura de l'esclavat humanista alcoià a qui li hem dedicat el nom del Centre. I és una bona data per dos motius. El primer d'ells, que ens serveix d'excusa i de motivació, és que al voltant del canvi de segle s'acompleix el 500 aniversari del seu naixement: i la fita ho val. I l'altre, tal vegada més suggeridor i pedagògic, és que l'esdeveniment ens ve al pèl per a donar a conèixer entre els nostres alumnes –i també entre els pares i els professors– la vida i l'obra d'aquest il·lustre personatge; i això també ho val.

Els nostres alumnes són el que són: és a dir el producte d'una època. I hem d'inculcar-los que si la seua càrrega genètica és a l'ADN que han heretat dels seus pares, l'herència cultural la tenen escrita en cada tret del passat, pel que cal que els ensenyem a interrogar-lo amb curiositat i amb respecte i a que esbrinem els seus orígens. I la figura de Sempere és un punt de referència obligat en aquesta tasca.

Però, si mirem endarrere no és per nostàlgia –mala feina els faríem si la tasca docent l'acabàrem aquí–, tot el contrari, és perquè el passat ens dona les claus per a comprendre el present a la vegada que ens prepara per afrontar el futur. I Sempere, l'*alcoià doctoris*, –com ell s'acreditava amb orgull–, el filòleg rigorós, el metge inquiet i innovador, l'home del Renaixement, és l'exemple adient i un paradigma a imitar per les noves generacions d'estudiants.

Ara, el valor afegit de la tasca educativa és saber inculcar als nostres alumnes l'esperit de tolerància i de respecte cap a altres cultures i altres idees, l'amor a la Ciència i al saber-ne més, la sensibilitat davant les desigualtats i les injustícies socials o el sentit crític, eines que són indefugibles per afrontar el futur amb esperança, un futur que és d'ells. És el repte.

Jesús Ginet Pellicer
Director del Centre

En Alcoy tenemos también nuestro "clásico", es decir el hombre modélico, el paradigma al que hay que imitar y seguir. Andrés Sempere es nuestro clásico en las Ciencias y en las Letras. En las Ciencias como médico formado en los nuevos métodos experimentales del célebre Vesalio basados en la observación y la crítica, en la atención por la higiene y en la anatomía positiva. Y como clásico en las Letras como batallador por un latín verdaderamente "ciceroniano", en contra de los pseudodialécticos que preconizaban ideas medievales estérilmente escolásticas. Así pues, Andrés Sempere, fue un espíritu sintetizador (médico, pedagogo, filólogo, maestro de la teoría literaria, poeta latino), un característico producto del Renacimiento, un clásico espécimen del "homo universalis" que se manifiesta como un hombre de cultura integral, un "humanista" en la más amplia acepción del término. Ahí está su ejemplaridad y su lección.

ANDRÉS SEMPERE, NUESTRO "CLÁSICO"

Adrián Miró

El metge flamenc **ANDREAS VESSALI** fou el principal renovador dels estudis d'anatomia

El període històric que va viure l'alcoià Andreu Sempere és una etapa de grans esdeveniments culturals, coneguda amb el nom d'Humanisme. És l'època de màxim apogeu intel·lectual de la Universitat de València on conviuen un munt d'humanistes, circumstància que no tornarà a repetir-se a les nostres terres fins la vinguda de la Il·lustració.

Andreu Sempere naix a Alcoi tot i que no se sap amb certesa la data: uns autors la fixen el 1499 i altres uns anys després, entre 1500 i 1510.

De jove va estudiar Medicina tot i que no sabem on; tal vegada ho faria a París o a Montpel·liet. Sembla que fou deixeble del cèlebre metge Luis Collado, apassionat defensor dels mètodes experimentals que propuganva Vessali.

Però, serà en el camp de la Filologia –la Gramàtica, la Retòrica i l'Eloqüència– on mostrarà Sempere el seu esperit humanístic i renovador per a ensenyar amb precisió i senzillesa la llengua llatina.

A partir de l'any 1539 dona classes de Gramàtica llatina i serà catedràtic de Retòrica a la Universitat de València.

Anys després, el 1546, es publica a València la primera edició de la seua Gramàtica, feta d'encàrrec per a ésser impartida a les escoles de Càller, a l'illa de Sardenya, on tal vegada marxaria durant un curt espai de temps per a impartir classes, tot i que al poc tornaria a València.

Entre els anys 1556 i 1558 vingué a Alcoi a exercir la medicina. Els motius que l'indueixen a abandonar la Universitat no són clars. Tal vegada fugia de l'esclat de pesta que havia aparegut a València o tal vegada va marxar per desavinences econòmiques amb la Universitat. De fet, quan aquesta li va oferir 1.000 sous de jornal, així com poder exercir al temps la seua professió de metge, tornà a ocupar la càtedra de Retòrica fins la seua mort que va tenir lloc catorze anys més tard, el dia 5 de febrer de 1572.

ANDREAS SEMPERIUS VALENTINUS ALCÓDIANUS

Retrat d'ANDREU SEMPERE, a la portada de l'edició mallorquina de la seua Gramaticae (1611)

Sempere va treballar a l'**ESTUDI GENERAL DE VALÈNCIA** com a catedràtic de Retòrica

El metge **LUIS COLLADO** coincideix amb Sempere a la Universitat de València

Andreu Sempere és un dels humanistes valencians més importants del segle XVI i un personatge polifacètic i polígraf. Fou un home de Ciència i de Lletres: metge, gramàtic, pedagog i poeta.

Com a professor, estigué compromès amb la tasca educativa i pedagògica. Per això, no li passaren desapercebuts els vents de renovació humanística que recorrien Europa per aquelles dates.

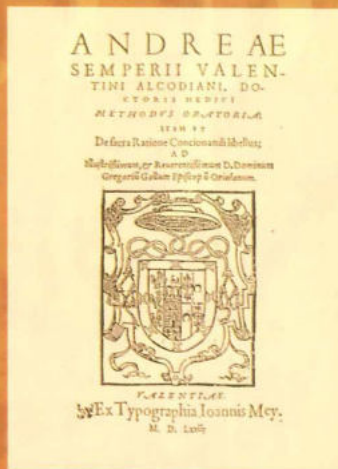
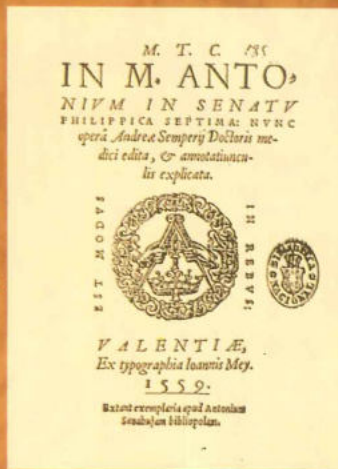
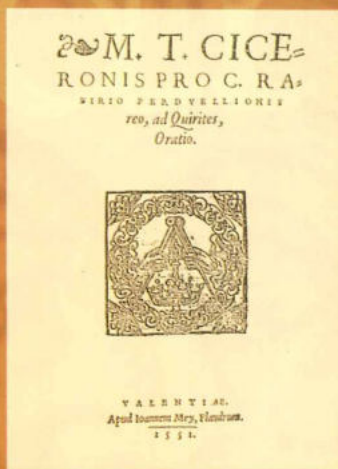
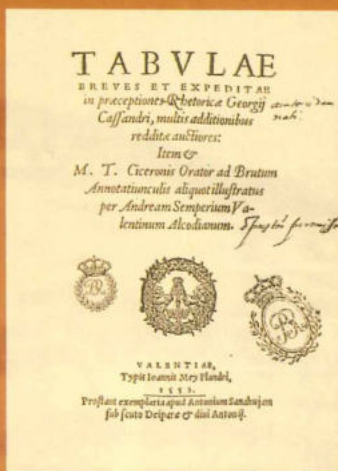
La seua preocupació pel bon aprenentatge del llatí, junt a la necessitat d'un mètode docent apropiat, l'induíren a escriure un tractat de Gramàtica, i altres de Retòrica i d'Oratòria, i a publicar obres d'autors clàssics, com Ciceró o d'altres humanistes contemporanis seus, com era Jorge Cassander.

La seua obra capital fou la *Grammaticae Latinae Institutio*. En ella dona preceptes i directrius per a parlar i escriure amb correcció, "bene loqui", als seus alumnes. Altres dos llibres força importants són *Methodus Oratoria* i *De Sacra Ratione*, on Sempere resumeix els ensenyaments d'Oratòria i de Retòrica per a que els estudiants sàpiguen expressar-se amb elegància i de forma persuasiva, "bene dicere".

Com a professor de Llengua llatina, preocupat pel seu correcte aprenentatge i la seua aplicació, va imitar i va defensar l'estil retòric de Ciceró. Per la qual cosa edità quatre dels seus discursos: *Pro C. Rabirio*, *Pro Lege Manilia*, *Pro M. Marcello* i *Philippica VII*, i el tractat *Orator ad Brutum*.

Les seues inquietuds pedagògiques també es manifestaren en l'estructuració dels nous plans d'estudi, on esmenta com calia estudiar per aconseguir millors resultats en el camp de la Retòrica, la Dialèctica i la Gramàtica o quins autors i quins tractats havien de llegir els estudiants, etc.

L'OBRA DE SEMPERE

INDEX D'OBRES

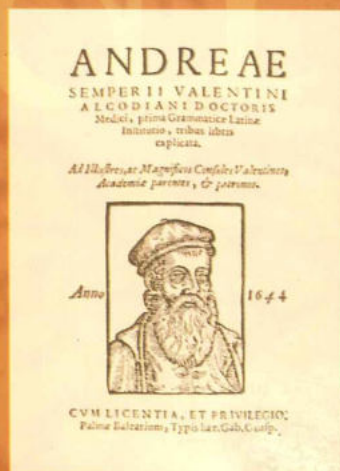
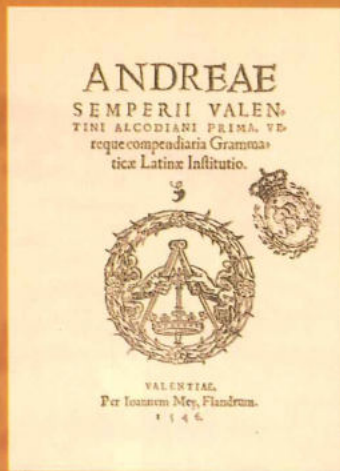
- 1546 *Grammaticae Latinae Institutio*.
Primera edició feta a València.
- 1551 *Pro C. Rabirio*. És un manual per a les classes que inclou un discurs de Ciceró.
- 1552 *Pro Lege Manilia*. És un discurs de Ciceró. En ell apareix el seu mètode de comentar els discursos amb anotacions marginals, on va explicant pas a pas els artificis retòrics i les parts del discurs.
- 1555 Edita el *Orator ad Brutum* de Ciceró. Aquest volum conté unes *Tabulae* de preceptes retòrics del flamenc Cassandre i dos capítols de l'obra d'Estrebeu *De electione et oratoria collocatione verborum*.
- 1559 Publica els discursos de Ciceró *Pro Marcello* i la *Philippica septima*. El primer inclou un pròleg amb una proposta de pla d'estudis i un sistema i mètode d'aprenentatge de la gramàtica, la llengua i la retòrica llatines.
- 1568 Publica el *Methodus Oratoria*, on esmenta l'ordre en què deuen ensenyar-se les diferents parts de l'Oratòria.
- 1568 *De Sacra Ratione Concionandi libellus*. És un manual sobre l'art de predicar.
- Es conserven tres poesies escrites en llatí i una en castellà:
- Andreae Semperii Valentini Doctoris Medici de Carolo V Caesare et Hieronymo Semperio Carmen, ubi loquitur Hispania*.
- Andreae Semperii Valentini Alcodiani Doctoris Medici Carmen*
- Una poesia dedicada a Felip Català, segurament un alumne.
- Una composició de setze versos dedicada al seu germà, Jeroni Sempere.

Un dels mèrits del Renaixement és la recuperació del món clàssic, i amb ell, el de la seua llengua llatina. Calia, doncs, enllestir un nou mètode i manuals de gramàtica per l'aprenentatge del llatí. A la Península Ibèrica aquesta tasca l'encetarà Nebrija el 1441, amb les "Introducciones in Latinam Grammaticam..." i anys més tard, el 1546, Andreu Sempere aportarà la seua "Grammaticae Latinae Institutio" per a l'estudi del llatí a les classes de Retòrica.

En un principi, la *Grammaticae* es va publicar sota el títol de "Prima vereque compendiaria Grammaticae Latinae Institutio". Incloua dos llibres, un d'*Etymologia*, i altre de *Syntaxis*, matèries que venien a correspondre's amb el primer cicle de l'ensenyament del llatí. Així, amb dos llibres, va ésser editada la primera vegada a València el 1546, tot i que la tercera edició, feta a València el 1560, la trobarem escrita sota el títol que l'ha fet famosa: "Prima Grammaticae Latinae Institutio, tribus libris explicata".

Amb aquesta obra, Sempere plasmava els seus coneixements i la seua didàctica a les aules. Paradoxalment, els esforços que va fer per introduir la *Grammaticae* a les nostres terres, van resultar gairebé inútils: no hi ha constància que el seu manual fos usat a la Universitat de València. D'altres terres com Càller (a l'illa de Sardenya), a Baeza (Jaén) i a Palma de Mallorca, s'en beneficiaren de la seua obra. I malgrat que Andreu Sempere no va estar a Mallorca, és allí on va triomfar la seua Grammatica, i fins i tot des de 1774 s'editarà en mallorquí, essent els escolapis i els jesuïtes els qui més l'empraran a les illes.

El prestigi de la *Grammaticae* fou molt gran i es van fer més de quaranta edicions que anirien des del segle XVI fins gairebé 1847. Recordem la referència que va fer d'ella l'any 1774 l'erudit d'Oliva, Gregori Mayans: "El Consejo, sin averlo yo suplicado, mandó que mi Gramática se enseñase en todas las Universidades de la Corona de Aragón. Los mallorquines representaron por querer continuar con la Gramática de Andrés Sempere escrita en mallorquín. Los catalanes por no dejar la enseñanza en su lengua".

EDICIONS MÉS RELLEVANTS DE LA GRAMMATICAE LATINAE INSTITUTIO

- 1546 Primera edició a València.
- 1557 Segona edició a Lió-Càller.
- 1560 Tercera edició a València.
- 1570 Es publica a Barcelona.
- 1572 Nova edició a València.
- 1611 Primera vegada que s'edita a Balcarcs. És molt probable que les edicions anteriors valencianes foren emprades a les escoles de les illes.
- 1748 Primera edició amb parts en català.
- 1795 Edició en llatí i parts en català i castellà.
- 1817 Primera edició íntegra en castellà.
- 1849 Darrera edició de que tenim notícia.

En total més de quaranta edicions impreses a València, Càller, Barcelona, Girona i Palma de Mallorca.

Difusió de l'obra de Sempere

LA GRAMÀTICA LLATINA

GERMANA DE FOIX
agreujà la repressió contra
els agermanats d'Alcoi

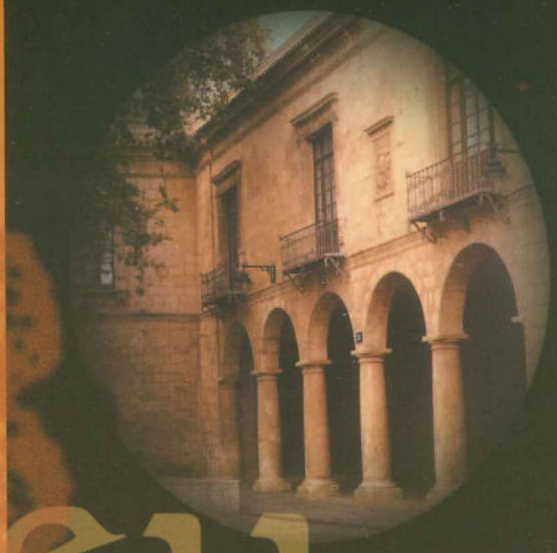
L'Alcoi que inicia el 1500 es caracteritza per un creixement econòmic i demogràfic, marcat per dues fites històriques: la confirmació per part del rei Ferran d'Aragó de les franquícies per al comerç i el pasturatge (1484) i l'aprovació de les primeres ordenances gremials dels paraires, amb la creació de la casa de la Bolla (1497). El creixement poblacional de la vila és apreciable i posa fi a l'estancament demogràfic de la dècada anterior. Aquesta població la formaven els cristians autòctons i una petita, però activa, colònia d'immigrants, de francesos, bascos i castellans. El govern de la vila l'exercien el justícia, tres jurats i un consell restringit de dotze membres.

La primera meitat del segle XVI a Alcoi estarà marcada per la revolta de les Germanies. Els rebels pretenien facilitar l'accés dels menestrals al govern i controlar l'administració dels tributs municipals. La repressió dels agermanats alcoians, agreugada per Germana de Foix, perdurará fins l'any 1565.

Andreu Sempere coincidirà a Alcoi amb una generació de figures rellevants de la cultura valenciana del Renaixement, com era el doctor Joan Navarro, catedràtic de Retòrica a València, el mestre de gramàtica Joan Oliver, el metge Dinias Bosch, mossèn Onofre Jordà, catedràtic de Llengües Clàssiques a Coïmbra, i els religiosos fra Lluís Sisternes i fra Lluís Jordà, entre molts altres membres del convent de Sant Agustí.

Pel que fa l'educació, als inicis del segle XVI existia a Alcoi sols un aula on el mestre instruïa indistintament en llegir i escriure i en gramàtica llatina. Potser per influència de Sempere, els prohoms alcoians impulsaren l'obertura d'una escola de llatinitat. En l'any 1547 contactaren l'humanista aragonès Joan Llorenç Palmireno, amic i col·lega de Sempere a València, per fer-se càrrec de l'escola de xiquets. Palmireno i Sempere impulsaren uns anys després, la creació d'una nova escola específicament de gramàtica llatina, la qual estava prop del convent de Sant Agustí.

Aquest revifament cultural també tingué la seua plasmació arquitectònica a la vila, amb l'ampliació de la casa de corts (actual Museu Aqueològic Municipal) i l'antiga parròquia de Santa Maria i la construcció dels convents de Sant Francesc i del Sant Sepulcre.

Antiga CASA DE CORTS,
testimoni de l'esplendor
econòmic que visqué
Alcoi al segle XVI

L'ALCOI DEL SEGLE XVI

L'humanista aragonès
**JOAN LLORENÇ
PALMIRENO** fou
mestre de Gramàtica
a Alcoi

**EL CONVENT DE
SANT AGUSTÍ**
comptava amb una acurada
biblioteca, amb llibres
procedents de tota Europa

FITXA TÈCNICA

GUIÓ, TEXTOS I FOTOGRAFIES

Àngel Beneito Lloris

Orestes Brotons Ortega

Amparo Peidro Jordà

Josep Lluís Santonja Cardona

REVISSIÓ DE TEXTOS

Anna Pellicer i Herrero

ORGANITZA

IES Andreu Sempere

COL·LABOREN

Ajuntament d'Alcoi

APA Andreu Sempere

CAM

AGRAÏMENTS

Arxiu Municipal d'Alcoi

Xavier Gómez Font

Crespo Colomer

Adrián Miró

DISSENY

cresol